

מעדני שבת

פרשת יתרו תשפ"ד

גליון שפ"ה

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

מצוה לשמח חתן וכלה

איתא בגמ' ברכות שם כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבקות. המקנה שם מפרש על פי דברי הגמ' (כתובות ח'). יומא קמא מברך כולהו מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות מברך כולהו ואם לא אשר ברא. וכתב הרא"ש פנים חדשות היינו שמרבים הסעודה בשבילם כי איכא שמחה יתירה, וכיון שכבר ברכו ז"ב בשעת חופה ומה שמברכין אח"כ בסעודה הוא משום שמחת חתן במה שאוהביו סועדים עמו, הרי דכל ה' ברכות בסעודה אינם אלא משום שמחת החתן באנשים הסועדים עמו, לכך אותן שנהנו חיוב עליהם לשמח חתן וכלה שהרי מפני זה מברכים בשבילם ז' ברכות, ואם אינם משמחים הרי החמשה ברכות שאין מברכים אלא בשביל פנים חדשות הם ברכה לבטלה חוץ מברכת אשר ברא דלא בעי פנים חדשות, וה' ברכות אלו תקנו נגד חמשה קולות לכך אמרו שעובר בה' קולות.

העזר מקודש שם כתב שמי שאומר ברכה דסידור קידושין או קצת מהשבע ברכות שתחת החופה מקיים בזה הדין לשמח חתן וכלה, וכן מי שמברך ברכת המזון וכן על ידי שום שיחה קלה עם החתן לעוררו אל בחינת שמחה. ואדם חשוב מקיים השמחה על ידי שהולך להסעודה שמכבד בזה את החתן.

הכנסת הגדולה שם כתב שהמנהג להביא מנגנים בתוף ובכינור מינים ועוגב לשמחת חתן וכלה, ומביא דברי המהר"ל (הל' עירובי חצירות) שכתב שפעם אחד מתה מושלת המדינה ולכבודה ציווה המושל שלא לנגן בכל המדינה אותה השנה בשום כלי שיר, ואירע להיות נישואין ביישוב אחד תחת ממשלתו תוך אותו השנה, ושאלו ממנהר"ל אם יעשו הנישואין בלי כלי זמר, והורה להם שלא יעשו הנישואין בלי כלי זמר דהוא עיקר השמחה של חתן וכלה, ואם אי אפשר במקומם ילכו למקום שאפשר, וכן עשו שהלכו שלוש פרסאות ועשו שם הנישואין בכלי זמר.

התשב"ץ קטן (סי' תס"ה) כתב כל המשמח חתן וכלה יבא בגן עדן. כל המשחק לפני חתן וכלה זוכה ליהנות ממן שמשחקים ברקיע שחקים. וכל המשמח חתן וכלה יזכה לראות בשמחת לויתן שנאמר לויתן זה יצרת לשחק בו.

המצוה לשמח את החתן והכלה היא בכל שבעה ימים ולא רק בחתונה עצמה. הרא"ש (כתובות א') כתב דיום א' של שמחת חתן הוי דאורייתא דכתיב (שיר השירים ג) 'ביום חתונתו וביום שמחת לבו' אלמא דשמחת לבו ביום ראשון יש לו סמך מן התורה. ומבואר בכמה מקומות שגם ז' ימים יש להם סמך בתורה בזה דכתיב (בראשית כט, כז) 'מלא שבע זאת'.

בתשובות והנהגות (ה' קס"ז) כתב שאין להמנע מסעודת שבע ברכות כל שבעה ימים, דאף ששמחת שבע ברכות כל יום אין לזה חיוב מדינא, אבל עכ"פ יש בזה קיום מצוה לשמח חתן וכלה דהחיוב לשמח חתן וכלה הוא כל שבעה, ולכן מברכין שבע ברכות על הששון והשמחה כל שבעה, ולכן יש לעשותם גם בבין המצרים.

כתיב (יט, טז) 'ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד כו', איתא בגמ' (ברכות ו'): א"ר יהושע בן לוי כל הנהנה מסעודת חתן ומשמחו זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות, שנאמר והיה ביום השלישי וגו' ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגו' ויהי קול השופר וגו' והאלקים יעננו בקול.

הבית שמואל (אה"ע ס"ה סק"א) כתב בשם הפרישה דדוקא מי שנהנה ואינו משמחו הוא עובר אבל מי שאינו שם אינו עובר, מיהו לשון הפוסקים שכתבו מצוה לשמח משמע דמצוה שילך לשם וישמח אותם.

איתא בגמ' (ברכות ס"א). אמר רבי ירמיה בן אלעזר מלמד שנעשה הקב"ה שושבין לאדם הראשון, מכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזור גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו.

עוד איתא בגמ' (מגילה ג'): מבטלין תלמוד תורה להוצאת מת ולהכנסת כלה. ואיתא בגמ' (סוכה מ"ט): והצנע לכת עם אלקיך זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה.

הרמב"ם (הל' אבל י"ד א') כתב מצות עשה של דבריהם לבקר חולים כו' ולהכניס הכלה כו' אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך.

ואמרו בגמ' (כתובות י"ז): על רבי יהודה בר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה, רב שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת, א"ר זירא קא מכסיף לן סבא, כי נח נפשיה איפסיק עמודא דנורא בין דידיה לכולי עלמא, וגמירי דלא אפסיק עמודא דנורא אלא אי לחד בדרא אי לתרי בדרא, א"ר זירא אהנייה ליה שוטייתה לסבא (ענף ההדס שהיה מרקד בו) ואמרי לה שוטייתה לסבא (שהיה מתנהג כשוטה) ואמרי לה שיטתיה לסבא (דרכו ומנהגו).

החוות יאיר (ר"ה) כתב שמה שכתב הרא"ש שאין לאדם לבזות את עצמו בהשבת אבידה כגון ת"ח ואינו לפי כבודו זה דוקא במצוה שבין אדם לחבירו אבל לשמח חתן וכלה היא ממצות שבין ישראל למקום ואין בו משום ביזוי כבוד התורה.

השו"ע (אה"ע ס"ה א') כתב מצוה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניו, ולומר שהיא נאה וחסודה אפילו אינה נאה, ומבטלין תלמוד תורה להכנסת כלה לחופה.

החלקת מחוקק כתב שמה שמבטל תורה הוא דוקא כשרואה שנכנסין לחופה אבל היודע שיש חופה בעיר א"צ לבטל מלימודו ולילך שם. הבית שמואל מפקפק בזה.

הפרישה מביא רש"י שמפרש הכנסת הכלה ללוותה מבית אביה לבית חופתה, א"כ הגון ללוות בזמנינו הכלה כשמביאים אותה תחת החופה כמו שנוהגים לעשות להחתן אדרבה הוא עיקר שהרי לא נזכר אלא הכנסת הכלה. וי"א שמה שהולכים בזמנינו כל הקהל לכסות ראש הכלה היא נקרא הכנסת כלה לחופה. והט"ז כתב נראה לדידן לא הוה כיסוי הראש חופה אלא הכנה לחופה שתהיה אח"כ שהיא הגמר, ואין הולכים אלא ללוות החתן ולא ללוות את הכלה ששם כל הנשים הולכים עמה ואין להתערב שם עמהם, וראיתי בקצת מקומות אנשים חשובים הולכים לקראת הכלה וכשמקריבים אליה חוזרים לאחוריהם להחופה ונכון הוא.

כתיב (יט, ג) 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל', רש"י מפרש 'לבית יעקב' אלו הנשים. רבינו בחיי מפרש שצוה לדבר אל הנשים תחילה מפני שהאשה הטובה היא סיבה לתורה שהיא יכולה להמשיך את בנה לבית המדרש לפי שהיא מצוייה בבית, והיא מרחמת עליו בכמה מיני געגועין כדי להמשיך אותו אחר לימוד התורה מנעוריו, ולכך ראויה האשה להתפלל לשם יתברך בשעת הדלקת הנר של שבת שהיא מצוה מוטלת עליה שיתן לה ה' בנים מאירים בתורה, כי התפלה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה, ובזכות נר שבת שהוא אור תזכה לבנים בעלי תורה הנקראת אור.

הטור מיישב שהקדים נשים לפי שחווה על שלא צוה לה ה' בעצמו על אכילת עץ הדעת אכלתו והאכילה לבעלה ולכן הקדים במתן תורה להזהיר נשים תחילה.

כתיב (כ, טו) 'וכל העם ראים את הקולת כו' וירא העם וינעו ויעמדו מרחק', בעל הטורים כתב על כן מתנענעים בשעת לימוד התורה לפי שהתורה ניתנה באימה ברתת ובזיע. בספר צרור המור 'וינועו' להורות שנתנענעו להתבודד ולהשיג, כמו המכוין בתפלתו שמתנועע. וזאת היא א' מג' שאלות ששאל אותו מין לר' שמעון, האחת מה טעם ישראל מתנועעים בקריאתם יותר משאר אומות, ומבאר שם שענין הנענוע יורה על מעלת ישראל כי הם באו מכח האש, וכתיב 'נר אלקים נשמת אדם', ואור הנר לעולם היא מתנועעת ועולה וכן ישראל מכח האש מתנועעים.

איתא בגמ' (תענית כ"ו:) ביום חתנתו זה מתן תורה, הנה מצינו כמה דברים הדומים במתן תורה ובנישואין, רבינו בחיי (דברים כד, ה) כתב על מה דכתיב אצל חתן 'נקי יהיה לביתו שנה אחת' שכן מצינו בהקב"ה שהיה בסיני עם ישראל דוגמת חתן וכלה שעמדה שכינה בהר שנה אחת, שהרי לא נסעו עד שני באייר בשנה השניה. וכן הבעל הטורים (שמות יט, ד) כתב מה אשה נקנית בכסף בשטר ובביאה (קידושין ב'). אף ישראל כן, בכסף זו ביזת הים וביזת מצרים, בשטר זו התורה שנאמר (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה (פסחים מ"ט:). בביאה זהו שאמר (יחזקאל טז, ח) ואפרוש כנפי עליך וגו' ואבוא בברית אתך. ובספר תשב"ץ קטן (סי' תס"ה) כתוב נקוט האי כללא בידך כל המנהגים של חתן ושל כלה אנו למדין ממתן תורה, שהקב"ה היה מראה עצמו כחתן נגד כלה שהם ישראל. כגון ר' חיים פלטיאל כתב על הפוסק 'ויוצא משה את העם לקראת האלקים', מכאן ראייה שהחתן עומד תחילה במקום החופה ואח"כ מוליכין את הכלה לקראתו.

הפלא יועץ (ערך חתן) כתב כל אדם אינו חייב לשמח חתן וכלה אלא כשיעורו, את אשר בכחו לעשות יעשה לשמח חתן בעשות מה שנראה לו שהוא רצונו, כגון לשורר לפניו ולדבר לפניו מילי דבדיחותא וכדומה מלתא דלית בה ביטול יראת הבורא. אבל לא תהא כזאת בישראל לשורר שירי נכרים ולדבר דברי נבלות ודברי ליצנות בשביל לשמח חתן, מה תועלת יש אם ישמח לב החתן ונפשו עליו תאבל באשר מכעיס את בוראו. ועיקר שמחת חתן תהיה כאשר יודיענו מה שגילו לנו חז"ל שהנושא אשה מוחלין לו על כל עונותיו שעל כן עת לחננה על נפשו שיזהר וישמר שלא ישוב עוד לכסלה, ויאמר לו ראה חיבתך לפני המקום שמוחל לך על כל עונותיך, והוא אמר שאתה דומה למלך שהכל חייבים בכבודך ורוצה בשמחתך וציוה עלינו מאד לשמחך, שמח בחור כי זה היום עשה ה' שתשמח בו, וזה היום הולך ולא ישוב דמי להילולא אי אפשר שלא לשמוח שמחה של מצוה על רוב הטובה שעשה לך ה' שהגיעך לזמן הזה וברא בשבילך ששון ושמחה. ואמרו על איזבל שכשאכלו אותה הכלבים לא שלטו בראשה וידיה ורגליה לפי שהיתה יוצאת לקראת כלה ומרקדת ומטפחת לפניו, ולכן כל אדם יקל מעט בכבודו לכבוד שמים וישמח חתן וכלה.